

dr hab. inż. arch. Bogusław Podhalański, prof. uczelni
Państwowa Podhalańska Uczelnia Zawodowa w Nowym Targu
Instytut Techniczny, Zakład Architektury
boguslaw.podhalanski@ppuz.edu.pl

Recenzja

Rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. arch. Marii Arno

„Adaptacja zabytkowych obiektów sakralnych na funkcje świeckie – na przykładzie wybranych realizacji zachodnioeuropejskich z wykorzystaniem metody narracyjnej”.

Promotor: dr hab. inż. arch. Anna Maria Wierzbicka, prof. uczelni

1. Podstawa wykonania recenzji

Podstawą wykonania recenzji jest:

- a) uchwała Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej z dnia 25 kwietnia 2023 r. oraz pismo Pani prof. dr hab. inż. arch. Krystyny Solarek, Przewodniczącej Rady Naukowej Dyscypliny Architektura i Urbanistyka Politechniki Warszawskiej z dn. 23 maja 2023. Wraz z pismem przesłano do recenzji załącznik w postaci 1 egzemplarza pracy doktorskiej mgr inż. arch. Marii Arno „Adaptacja zabytkowych obiektów sakralnych na funkcje świeckie – na przykładzie wybranych realizacji zachodnioeuropejskich z wykorzystaniem metody narracyjnej”, w formie wydruku oraz w wersji elektronicznej.
- b) Obowiązujące przepisy prawa
- c) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. poz. 261 w sprawie przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz postępowaniu o nadanie tytułu profesora,
- d) praca doktorska Pani mgr inż. arch. Marii Arno

2. Recenzja rozprawy doktorskiej.

Zawartość i układ rozprawy.

Rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Marii Arno „Adaptacja zabytkowych obiektów sakralnych na funkcje świeckie – na przykładzie wybranych realizacji zachodnioeuropejskich z wykorzystaniem metody narracyjnej” liczy w sumie 326 stron, w tym 301 stron tekstu wraz z ilustracjami, pozostałe 27 stron zawierają spis 177 pozycji bibliografii, 45 źródeł elektronicznych, 17 aktów prawnych, 1 film, 1 wywiad, 232 ilustracji i ich źródeł.

Analiza i ocena zawartości merytorycznej.

Rozprawa zawiera streszczenia w języku polskim i w języku angielskim. Podzielona jest na 5 rozdziałów, z których pierwszy stanowi wprowadzenie oraz 4 kolejne rozdziały, z których: drugi przedstawia tło historyczne i podstawy teoretyczne, trzeci - studium przypadków, obejmujące badanie zjawiska adaptacji zabytkowych obiektów sakralnych przy użyciu metody narracyjnej, czwarty dotyczy adaptacji budynków sakralnych w Polsce, w piątym zawarte są wnioski końcowe i podsumowanie. Praca zawiera również spis bibliografii oraz spisy źródeł elektronicznych, aktów prawnych, ilustracji i źródeł ich pozyskania. Motto zacytowane w pracy za dziełem „*Sacrum a profanum: o istocie sfery religijnej*” autorstwa M. Eliade „*Cokolwiek człowiek czyni, jest pewnym dziedzictwem. Nie może definitywnie wymazać swojej przeszłości, gdyż sam jest jej wytworem*” ze s. 11, wydaje się być główną myślą przewodnią, której to sprawdzenia w trakcie badań Autorka dokonała, potwierdzając prawdziwość dwu hipotez: pierwszej - „*Zachowanie funkcji sakralnej w części budynku, współdzielenie budynku kościoła z inną wspólnotą chrześcijańską czy adaptacja do funkcji związanej z szeroko pojętą kulturą i działalnością społeczno-charytatywną jest jednym z*

możliwych adekwatnych i odpowiednich rozwiązań, by zachować tożsamość przestrzeni w warstwie symbolicznej, kulturowej i historycznej”, oraz drugiej – „Problem adaptacji obiektów zabytków kultu religijnego warto analizować i opracowywać w różnych aspektach (konserwatorskim, kulturowym, sakralnym, uwzględniając wartości danej wspólnoty religijnej) z wykorzystaniem metody narracyjnej”, obie na s.19.

Powyższe hipotezy, (czy też tezę złożoną) wsparła trzema pytaniami badawczymi, dotyczącymi rodzaju dopuszczalnej nowej funkcji, pozwalającej na zachowanie walorów dziedzictwa w aspektach sakralno - kulturowych, uniknięcia profanacji świątyni w procesie adaptacji na cel świecki oraz ewentualności przyszłej resakralizacji obecnie zdesakralizowanych świątyni w przyszłości. Warte odnotowania jest umieszczenie przed rozdziałem II (przedstawiającym tło historyczne i omawiającym podstawy teoretyczne) badań definicji podstawowych pojęć użytych w pracy, co pozwala na wyeliminowanie ewentualnych sporów interpretacyjnych. Interesujące jest użycie metody narracyjnej, którą Autorka charakteryzuje w rozdziale III, przekonując czytelnika na 14 stronach, iż może ona zostać użyta do celów nie tylko badań literaturowych. Następnie Pani mgr inż. arch. Maria Arno dokonuje analiz wybranych 10 przykładów, na podstawie 7 kryteriów podanych na s. 113 i 114, w oparciu o wspomnianą metodę narracyjną, szczegółowo przedstawioną tabelarycznie, na schemacie 2 na s.115, tj. historii obiektu, miejsca, czasu twórcy narracji, celu oraz możliwości rekonsekracji obiektu sakralnego. Oczywiście dokładne badania i analizy poprzedzone są w dysertacji przeglądem literatury przedmiotu, obrazującym aktualny stan badań, prowadzonych według metodologii, którą ilustruje schemat 1 na s. 28. Autorka traktuje metodę narracyjną, jako narzędzie procesu projektowego, używając jej również, jako metody swojej pracy badawczej, w odniesieniu do 7 przypadków z terenu Holandii, dwu z Niemiec oraz jednego z Belgii. Po dokonaniu szczegółowych

analiz wybranych przykładów, Autorka rozpatruje na tle omówienia statystyk obrazujących ilościowo poszczególne główne grupy religijne w Polsce, stan zachowania zabytków dziedzictwa sakralnego oraz przykłady projektów adaptacji obiektów sakralnych.

Studium przypadków, czyli analizy wspomnianych już 10 przykładowych realizacji adaptacji obiektów sakralnych na inne, świeckie funkcje zostały przeprowadzone przez Autorkę metodycznie i szczegółowo, według układu zarysowanego na schemacie 2, co pozwala nie tylko na porównania, lecz również wprowadza pewien porządek poznawczy, pozwalając czytelnikowi prześledzić złożone losy analizowanych obiektów. Analizy są bogato ilustrowane rycinami i zdjęciami. Wydaje się, że kończąc analizy Autorka mogłaby podjąć próbę zestawienia ich rezultatów również w postaci tabelarycznej, co mogłoby ułatwić sumaryczny, szybki przegląd materiału do ostatecznego podsumowania wniosków z dokonanych analiz.

Rozdział kończący rozprawę zawiera wnioski z badań a także uzasadnienie hipotez, inaczej - dowiedzenie tez oraz odpowiedzi na pytania badawcze, wraz z propozycją kontynuacji badań w przyszłości. Obszerne spisy bibliografii, ilustracji, aktów prawnych i źródeł internetowych pozwalają wnikliwemu czytelnikowi pogłębić przedstawione w dysertacji wątki. Przy omówieniu studium przypadków nie wydaje się celowe powtórzenie na stronie 274 tabeli ze strony 115, być może jest to niezamierzona pomyłka.

W streszczeniu Autorka podaje przyczyny przekształcania kościołów i świątyń na obiekty komercyjne, o funkcjach niekiedy daleko odbiegających od pierwotnego ich przeznaczenia, co według Autorki jest wynikiem postępującego procesu desakralizacji i laicyzacji Europy. Dokonane badania i analizy stanowią przyczynek do powiększenia zasobów wiedzy i informacji w zakresie adaptacji zdesakralizowanych obiektów, a

także próbę określenia kierunków dobrych praktyk, wypracowania zaleceń i wniosków mogących prowadzić do wskazania pozytywnych rozwiązań, takich, „...które nie powodują profanacji miejsc świętych i nie budzą dysonansu poznawczego, a także, w razie potrzeby, pozwolą ponownie sakralizować obiekt w przyszłości”, s. 3.

Za najważniejszy wniosek wynikający z pracy można uznać zdanie: „Zabytkowe obiekty sakralne należy traktować inaczej niż inne zabytki, ze względu na warstwę symboliczno-znaczeniową architektury sakralnej, gdyż były miejscem sprawowania liturgii świętej” s. 251.

Sądzę, że dysertacja mogłaby zostać opublikowana w formie wydawniczej, i do tego należy Autorkę zachęcać, oczywiście po uprzednim przerehabilitowaniu tekstu i uzupełnieniu o ewentualne sugestie i uwagi Recenzentów oraz wyniki z dyskusji nad rozprawą. Dobór przykładów i jakość dokonanych analiz stanowi bardzo przydatny materiał nie tylko dla studentów architektury i kierunków związanych z szeroko rozumianym kształtowaniem dziedzictwa kulturowego, lecz może także zainteresować osoby spoza kręgu zawodów zajmujących się historią przemian kulturowych i gospodarką przestrzenną, w szczególności zagadnieniami związanymi z zabytkowymi nieruchomościami.

Konkluzja

Stwierdzam, że dysertacja Pani mgr inż. arch. Marii Arno zatytułowana „Adaptacja zabytkowych obiektów sakralnych na funkcje świeckie – na przykładzie wybranych realizacji zachodnioeuropejskich z wykorzystaniem metody narracyjnej” spełnia wymogi merytoryczne i formalne, wynikające z obowiązujących przepisów prawa. Dysertację oceniam jako bardzo interesującą, oraz wnoszę o przyjęcie tej rozprawy i dopuszczenie jej Autorki do publicznej obrony.

Niewątpliwe walory teoretyczne i praktyczne, rzetelne przeprowadzenie badań i analiz, dobór przykładów i ich szerokie zilustrowanie, a także budujące przesłanie dysertacji skłaniają mnie do wniesienia o wyróżnienie przez RDN Architektura i Urbanistyka Politechniki Warszawskiej tej rozprawy doktorskiej.

Kraków, 29.06.2023r.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'J. K. K.', with a stylized initial 'J' that forms a triangle.